

спостереження, яке можуть застосовувати не лише фахівці, але й батьки. Проте слід пам'ятати, що цей метод є першим та зовсім не основним у роботі психолога та педагога. Лише комплексне обстеження дитини дасть змогу зробити висновок про обдарованість особистості.

Використана література:

1. Доровский А. И. Сто советов по развитию одаренности детей. Родителям, воспитателям, учителям. – М. : Российское педагогическое агентство, 1997. – 312 с.
2. Лосева А. А. Психологическая диагностика одаренности. – М. : Академический проект; Триеста, 2004. – 176 с.
3. Одаренность: диагностика и технологии / В. Васильев, А. Доровской и др. – Воронеж : ВОИПКРО, 2003. – 127 с.
4. Педагогика: большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Мн. : “Современное слово”, 2005. – 720 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : “Академвидав”, 2006. – 456 с.
6. Родинно-сімейна енциклопедія / за заг. ред. Ф. С. Арвата та ін. – К. : Богдана, 1996. – 438 с.
7. Словник психолого-педагогічних термінів / упоряд. Ю. В. Буган, В. І. Уруський. – Тернопіль : “Астон”, 2001. – 176 с.

Худзей О. Е. Наблюдение как метод диагностики одаренности.

В статье анализируются возрастные особенности, присущие одаренным детям и подросткам и на основе этого определяются особенности наблюдения как метода выявления одаренности.

Ключевые слова: одаренность, одаренный ребенок, наблюдение, возрастные особенности.

KHUDZEY O. E. Observation as a diagnostic method of giftedness.

The article examines age features inherent in children and adolescents and on the basis of this observation as determined by the particular method of detection abilities.

Keywords: gifted, gifted child, observation

Шапкина Н. М.

Київський національний лінгвістичний університет

**НАВЧАЛЬНИЙ ТЕКСТ ДЛЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ**

Стаття висвітлює сутність, функції і структуру навчальних текстів, які повинні становити основу комплексного лінгвістичного аналізу з метою набуття мовленнєвої компетенції перекладачів.

Ключові слова: лінгвістичний аналіз, комплекс навчальних текстів, мовленнєва компетенція, перекладацька компетентність.

Певний рівень мовленнєвої творчості є необхідною складовою формування мовленнєвої компетенції перекладача. У всій різноманітності

навчальних методик мовленнєва активність студента не повинна розпадатися на множину замкнених фрагментів мови. Завданням студентів-майбутніх перекладачів є набуття умінь реалізації української та іноземної (англійської, німецької, іспанської та ін.) мов різними способами з багатоманітними комунікативними цілями. Тому будь-яка методична система перекладу націлена на вміння студента організувати свою діяльність у різних моделях використання мови.

Перекладацька компетентність ґрунтується на мовно-мовленнєвій підготовці, яка здатна забезпечити належний рівень володіння кількома мовами для здійснення всіх видів перекладу (письмового чи усного, технічного чи художнього) з урахуванням особливостей жанру тексту, що перекладається (науково-технічного, ділового, публіцистичного тощо). Проте мовленнєва компетенція є рушієм активного вдосконалення перекладацьких умінь: якісний переклад неможливий без вільного орієнтування в елементах системи кожної з мов. Виконати сучасні вимоги, які висуває практика міжкультурної комунікації, надзвичайно складно без розуміння кінцевої мети перекладу комунікативної ситуації та всього набору мовно-мовленнєвих засобів, які формують текст.

Навчальний текст для лінгвістичного аналізу майбутніх перекладачів повинен надати можливість студентам виявити мовні й позамовні чинники, які допомагають досягти адекватності перекладу. Адже мета перекладацької діяльності – рівнозначний вплив текстів на адресатів. Її досягнення стає можливим за умов урахування сукупності факторів комунікативно-мовленнєвої ситуації, культурологічних аспектів збереження комунікативно-прагматичної інтенції мовця.

Розуміння і представлення тексту на трьох рівнях – формальному, семантичному та комунікативному – є фундаментом перекладацького процесу в контексті умов комунікації. Однак навчальний текст відрізняється від текстів функціональних та індивідуальних стилів мови не лише композиційними мовними особливостями, але й специфікою функціонування, оскільки обслуговує науково-навчальну сферу спілкування і вирізняється серед інших наукових підстилів стереотипністю мовленнєвих операцій.

Текст як форма реального вияву мови має свою мікроструктуру та макроструктуру. Вони зумовлені не лише інформаційним ядром (семантичною насиченістю) повідомлення але й системою складної взаємодії структурних одиниць тексту на трьох його рівнях [2, с. 12]. Із семантичною і структурною організацією тексту органічно пов'язана його стильова визначеність. Усі вчені погоджуються, що жанр тексту – це певна

модель спілкування, яка втілюється в тексті за його стильовою маркованістю. Тобто текст – це певна жанрова модель спілкування, доцільність якої обумовлює стиль [1]. Тому можна говорити про жанрово-стильову форму тексту, яка утворює складну систему, центром якої виступає мовець. Студенти мають зрозуміти, що текст, створений за вимогами жанру, належить до певного стилю (наприклад, наукового чи художнього), але може бути трансформований у процесі перекладу. І хоча текст, замкнений за змістом, має свою стильову маркованість, характеризується набором стильових ознак, які забезпечують його цілісність, проте саме лінгвістичний аналіз убезпечує перекладача від невідповідних інтерпретацій і втрати первинної комунікативної функції тексту.

Різноманітність прийомів лінгвістичного аналізу тексту зумовлено формою його представлення (усною чи писемною). Значна частина текстів належить до тієї групи, яка може матеріалізуватися як у писемному, так і в усному варіантах залежно від ситуації мовлення (тексти публіцистичні, наукові, художні тощо). Є певна кількість текстологічних різновидів, у процесі реалізації яких віддається перевага одній формі: писемній (епістолярні тексти, твори художньої літератури, офіційні документи, накази, протоколи, характеристики, акти) або усній (судові промови, розповіді, фольклорні твори тощо). Важлива роль в оформленні текстів належить графічним засобам – абзацному членуванню, розділовим знакам (у писемних текстах) та інтонації (в усних формах). Вони допомагають забезпечити адекватну комунікативну спрямованість, структурну організацію тексту на його мікро- і макрорівнях.

Навчальні тексти створює і студент, і викладач, виступаючи одночасно авторами власних перекладних текстів та інтерпретаторами чужих текстів, використаних у навчальних цілях. Навчальні цілі, у свою чергу, програмують тематику, форму та наповнення навчальних текстів для зближення суб'єктів навчання у рамках навчальної парадигми. Кожен такий текст містить ознаки міжмовної комунікації: відповідає вимогам лаконічного та зрозумілого викладу, є точним, інформативним, має стабільну логіко-сміслову структуру.

Ефективність та якість перекладу зумовлені попереднім опрацюванням текстів, яке здійснюється шляхом лінгвістичного аналізу. Розуміння інформації, структури і жанрово-стилістичного оформлення тексту встановлює семантичні моделі текстової інтерпретації в обох мовах. Якщо авторський текст містить складні для перекладу мовні конструкції чи елементи, це стимулює мисленнєву діяльність студента, активізує пошук

відповідних засобів передавання змісту в іншій мові. Швидкість осмислення, уміння аналізувати та вибирати головне є підґрунтям успіху у формуванні мовленнєвої компетенції.

Як зовнішня, так і внутрішня структури текстів, які пропонуються студентам-перекладачам для зіставлення, є багаторівнеим ієрархічним утворенням. Ієрархію рівнів зовнішньої структури тексту утворюють фонетико-фонологічний склад, морфологічний рівень, синтаксична будова та стильовий надрівень мовлення. Усі елементи зовнішньої структури тексту перебувають у взаємному зв'язку і залежності, підкоряючись логіці втілення комунікативного задуму.

Навчальний текст, наданий студентам для перекладу, повинен демонструвати можливості володіння обома мовами, але чітка визначеність специфіки його функціонування є необхідною для формування мовленнєвої компетенції перекладача. Завдання для лінгвістичного аналізу повинно містити: суспільно-комунікативну мету, предмет, зміст комунікації, тему; опис комунікативної ситуації, яка формується як виступ на семінарі, діалог з викладачем, відповідь на питання, участь у колективному обговоренні, переклад для науково-популярного журналу, тез для доповіді тощо. Ці параметри навчального тексту визначають засади та інструменти досягнення мети [4, с. 32]. Водночас такий аналіз вимагає від студента усвідомлення загальних ознак тексту, що їх визначає лінгвостилістика. Серед них:

– цілісність (когерентність), яка передбачає єдність змісту, ідеї, теми, комунікативного наміру, структурних та формально-граматичних компонентів;

– зв'язність (когезія) логічних причинно-наслідкових відношень змісту, асоціативних та образних елементів, композиції і структури;

– членованість композиційного, формального та концептуального, смислового характеру;

– лінійність, яка організує дискретні мовні одиниці у послідовність мовного викладу і спрямовує континуум тексту в певному напрямку;

– інформативність або здатність представляти екстралінгвістичні знання [3, с. 222-224].

Лінгвістичний аналіз текстів дає змогу студентам адаптувати мовлення відповідно до різних комунікативних ситуацій. Прийоми кількісного аналізу дають можливість підтвердити доцільність вибору лексем. Зазвичай у текстах, які слугують студентам навчальним матеріалом для перекладу, нагромадження однотипних лексем свідчать про належність до певного стилю або авторський акцент. Наприклад, велика кількість дієслів в уривках

художнього тексту визначає динамічність сюжету, швидкий перебіг подій. Важливо запропонувати студентам проаналізувати так званий дієслівний контекст з погляду:

- стильової приналежності тексту;
- жанру тексту;
- організації мовних засобів у тексті.

Одним із прийомів є порівняння двох навчальних текстів і з завданням знайти спільне й відмінне у тематично споріднених текстах, що належать до наукового і художнього стилів. Переклад таких текстів з української на іноземну мову повинен починатися з попереднього лінгвістичного аналізу, пошуку спільного і відмінного.

Зіставлення та порівняння описових текстів є одним із найпростіших прийомів удосконалення перекладацької практики. Крім того описові тексти характеризуються лінійним зв'язком між самостійними висловлюваннями і їх частинами, частим вживанням сурядних синтаксичних конструкцій або приєднаних елементів речення, а тому становлять один із початкових етапів нагромадження перекладацького досвіду [5].

З метою перекладу текстів на іноземну мову студентам доводиться здійснювати етапні аналітико-синтетичні дії та операції зі структурою обох текстів, виявляти їх композиційні ознаки, типові особливості та мовні засоби, за допомогою яких здійснюється мовлення, звертати увагу на структурні особливості текстів різних жанрів і стилів та різної комунікативної мети.

Текст 1

Роста́виця – річка в Україні, ліва притока Росі (басейн Дніпра). Довжина Роста́виці – 116 км, площа басейну – 1 465 км². Пересічна ширина річища у верхів'ї – 7-15 м, у нижній течії – 12-30 м. Річка протікає в глибокій долині (до 40 м). Живлення – дощово-снігове. Роста́виця протікає Придніпровською височиною, адміністративно перебуває в межах Вінницької, Житомирської та Київської областей України. Використовується для промислового водопостачання і зрошування.

На Роста́виці стоїть райцентр Житомирищини смт. Ружин. У південно-східній частині Житомирської області на берегах річки Роста́виці та її численних приток розташований Ружинський район. Територія Ружинщини – хвиляста рівнина, порізана густою мережею глибоких ярів і широких балок, долинами річок Роста́виці, Березянки, та іншими невеличкими річечками.

Клімат району помірно-континентальний. Ґрунти в основному опідзолені та малогумусні чорноземи. Серед корисних копалин поклади граніту, глини, піску, каоліну. Природні умови сприятливі для розвитку землеробства, тваринництва, рибальства.

Перший текст є описом явища як наукового факту, але потребує введення нових термінів, кількісних та якісних характеристик.

Текст 2

Широкою долиною між двома рядками розложистих гір тихо тече по Васильківщині невеличка річка Раставиця. Серед долин зеленіють розкішні густі та високі верби, там ніби потонуло в вербах село Вербівка. Понад самим берегом в'ється в траві стежка через усе село. Підеш тією стежкою, глянеш кругом себе, і скрізь бачиш зелене-зелене море верб, садків, конопель, соняшників, кукурудзи та густої осоки. Між м'якими зеленими, ніби оксамитовими, берегами в'ється гадюкою Раставиця, неначе передражнює здорові річки, як часом маленькі діти передражнюють старших. А там далі вона повилась між високими вербами та лозами, що обступили її стіною з обох боків. От верби одступились од берега і розсипались купами на зеленій траві. Скрізь по обидва боки Раставиці на покаті стеляться чудові городи, жовтіють тисячі соняшників, що ніби постинались та заглядають поверх бадилля кукурудзи на річку; там далі набігли над річку високі коноплі і залили берег своїм гострим важким духом. В одному місці розрослись чималі вишняки, а далі од берега, коло самих хат, ростуть дикі груші та яблуні, розкидавши своє широке гілля понад соняшниками; а ондечки серед одного городи вгніздилась прездорова, стара, широка та гілляста дика груша, розклала своє гілля трохи не при землі на буряки та картоплю (за І. Нечуєм-Левицьким).

Другий текст є класичним прикладом опису, який має значно вищий ступінь інформативності; його розуміння вимагає розвиненого художнього чуття і достатнього рівня володіння рідною мовою.

У процесі аналізу двох навчальних текстів передбачається візуальне їх сприйняття, заслуховування, коментування лексичних елементів тексту (слова однозначні та багатозначні, синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, лексика активна і пасивна, за походженням, за сферою її вживання та стилістичним використанням, фразеологізми). У коментуванні студенти вирізняють спільні риси та мовні одиниці, а також відмінності, зумовлені різною жанрово-стильовою належністю двох текстів.

Наступним етапом є оцінювання можливостей перекладу певних мовних одиниць та синтаксичних конструкції засобами іноземної мови. Для цього необхідне складання словника слів, які потребують тлумачення в українській мові та пошуку відповідників у німецькій, англійській, іспанській мовах. Найкраще вносити до такого словника не окремі слова, а словосполучення: притока Росі, басейн Дніпра, ширина річища, мережа ярів, розложисті гори, оксамитові береги.

До окремого переліку вносяться терміни чи назви, які потребують попереднього тлумачення у рідній мові та використання словників окремих галузей знань: зрошення, опідзолені та малогумусні чорноземи, граніт

каолін, осока , лоза, бадилля.

У спостереженні за граматичною організацією текстів акцент робиться на специфічному використанні морфологічних категорій, граматичних значень, форм та доцільності їх використання. Зрозуміло, що у кожному тексті є своя, неповторна синтаксична організація. Саме на розмаїтті синтаксичних одиниць, на їх варіантах та на виявленні емоційно-експресивної функції цих одиниць слід зосередити свою увагу під час аналізу тексту.

Аналіз фонетико-орфоепічних засобів тексту вимагає з'ясування їх виражальних функцій (асонансів, алітерацій, наголосу, евфонії, ритмомелодики) і визначення варіантів їхнього передавання засобами іноземної мови.

Попередній лінгвістичний аналіз навчальних текстів дає широкі можливості контролю за процесом формування необхідних мовленнєвих умінь. Адже для встановлення труднощів, які виникають у студента в процесі перекладу, досить контролювати його дії на етапах лінгвістичного аналізу порівнюваних текстів. Так звана перекладацька проблема – це об'єктивні труднощі, які доводиться долати кожному перекладачу у виконанні конкретного завдання. Тому дослідження типології помилок студентів у перекладі, які можуть аналізуватися за частотою припущення, за браком мовних одиниць, за побудовою неграмотних синтаксичних конструкцій, за систематичністю й обумовленістю позамовними чинниками, повинні відбуватися саме на етапах лінгвістичного аналізу текстів для перекладу.

Досвід, набутий методистами у доборі та аналізі навчальних текстів, приводить до висновку про необхідність створення єдиного комплексу навчальних текстів українською та однією з іноземних мов, які б дали змогу аналізувати композиційну будову двох мов, насиченість мовними одиницями, спільне і відмінне у синтаксичних конструкціях, стильову та жанрову організацію мовлення. Комплекс навчальних текстів для майбутніх перекладачів, на наше переконання, повинен бути сформований за однією темою, але представлений у різних жанрово-стильових формах, щоб здійснення їх лінгвістичного аналізу забезпечувало глибоке розуміння мовних засобів у рідній та іноземній мові.

Універсальний комплекс навчальних текстів для перекладу дасть змогу перекладачам передавати зміст висловленого, вибираючи найбільш відповідні мовні одиниці, жанрово-стильові форми із багатьох потенційних, які пропонує кожна з мов.

Використана література:

1. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. – К. : Вища школа, 1984. – 118 с.
2. Макаров М. Л. Коммуникативная структура текста. – Тверь : Изд. Тверск. ун-та, 1990. – 52 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. Стилїстика української мови : підручник. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
4. Любащенко О. В. Текст та його трансформації як стратегії вербального спілкування // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2009. – Вип. 2. – С. 31-33.
5. Порівняльна типологія іспанської і української мов / укл. Н. М. Корбозерова, А. О. Серебрянська, А. І. Скробот. – К. : КНЛУ, 2005. – 130 с.

ШАПКИНА Н. М. Учебный текст для лингвистического анализа как средство формирования переводческой компетентности студентов.

Статья раскрывает сущность, функции и структуру учебных текстов, которые должны составлять основу комплексного лингвистического анализа с целью формирования речевой компетенции переводчиков.

Ключевые слова: лингвистический анализ, комплекс учебных текстов, моленнева компетенция, переводческая компетентность.

ШАПКИНА N. M. Uchebnyy text for a linguistic analysis as a mean of forming of of translating competence of students.

The article reviews the essence, functions and structure of the training texts which should make the basis of a complex linguistic analysis for the forming speech competence of translators.

Keywords: linguistic analysis, a set of training texts, speech competence, translation competence.

**Шумидай С. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

МОТИВИ ТА ЇХ ВИДИ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ

Розглядається проблема мотивації у навчальному процесі. Досліджуються означення, структура та види мотивів, мотивації та навчальної мотивації, розглядаються їх механізми, шляхи розвитку та значення у навчальному процесі.

Ключові слова: мотив, види мотивів, мотивація, навчальна мотивація, механізми формування мотивації.

Проблема формування в учнів мотивації до вивчення математики, як і інших шкільних дисциплін, завжди була в центрі уваги педагогічних досліджень. Основні аспекти цієї проблеми в різні часи висвітлювалися у працях Б. Г. Ананьєва, В. Г. Асєєва, Л. І. Божович, С. С. Занюка, А. Н. Леонтьєва, А. Маслоу, Н. Г. Молодцової, С. Л. Рубінштейна, З. Фрейда, Л. М. Фрідмана та інших.

Мотивація – це 1) сукупність спонукальних факторів, які визначають